

IDEES

Incursions en territori Žizek

Josep Ma Casasús Rodó

Slavoj Žizek

El tòpic que diu que Žizek és lacanià i marxista té el seu moment de veritat. Ara bé, el seu lacanisme i marxisme tenen una arrel comuna: ell es posiciona explícitament entre aquells que, dins de les esquerres, volen un canvi radical en l'ordre social. Ara bé, els plantejaments intel·lectuals, ideològics vigents presenten com a indesitjable (pel temor a l'espectre del totalitarisme) i fins i tot com a inconcebible, qualsevol canvi revolucionari. Hom és incapaç d'imaginar un altre ordre social. La tasca de la filosofia, diu Žizek explícitament, no és proposar solucions, sinó reformular els termes mateixos en què es planteja el problema, és a dir, revisar el marc de pensament, qüestionar les coordenades ideològiques imperants, repensar les circumstàncies socials i polítiques, de manera que s'obri la possibilitat d'un canvi, de la revolució. Aquesta intenció és la unitat profunda de totes les disquisicions i digressions žizekianes, l'arrel comuna del seu lacanisme i marxisme.

Lacan

Una de les raons de la bona recepció de Žizek a l'acadèmia nord-americana són les seves virtuts com a intèrpret i divulgador de Lacan. L'estil d'aquest psicoanalista francès és críptic i oracular; provoca, doncs, en el lector ensem amb l'excitació d'estar a punt de descobrir un secret i la irritació de no acabar de

lligar caps. Va construir una psicoanàlisi a *la Mallarmé*. D'aquí la utilitat d'un guia clarivent com Žizek. Ara bé, dins de l'amalgama del pensament postmodern, deconstruccionista, multiculturalista, etc., els qui recollien el llegat de Lacan era per criticar-lo, per capgirar-lo, per pretendre anar més enllà (F. Guattari, coautor de *L'Anti-Edip*, n'és un exemple). No és el cas de Žizek, que es considera un lacanià ortodox. Però dins de l'ortodòxia és un lacanià d'esquerres.

En un dels seus textos Žizek distingeix entre interpretació (del símptoma) i construcció (de la fantasia). El símptoma és ambigu; per això cal interpretar-lo. La interpretació és un treball intersubjectiu: hi ha una dialèctica de reconeixement entre l'analista i l'analitzat. Aquest darrer ha de subjectivitzar la interpretació del símptoma (del lapsus, del somni, etc.): s'hi ha de reconèixer. És el moment de veritat – i de transformació – en què exclama: "Ah! Sí! És això!". Els fets d'actualitat (pel·lícules, obres literàries, teories filosòfiques...) fan el paper de símptomes; Žizek pren el d'analista; el lector (i a través d'ell, la societat), el d'analitzat. Hi ha, doncs, una dimensió profundament lacaniana a l'obra de Žizek: a través de la interpretació dels símptomes – sempre ambigus, amb cert grau d'ambivalència –, el pensador crític intenta que el lector, que també és agent en l'espai social, prengui consciència de la veritat – una veritat que és intrínsecament intersubjectiva. I com en la psicoanàlisi, aquest efecte de veritat apunta a una modificació radical del subjecte – i a través d'ell de la societat. Žizek desenvolupa, així, tota una dimensió social i política, revolu-

g.i. ASSESSORS, S.L.

GESTIÓ INTEGRAL. JURÍDICA. FISCAL. LABORAL

Rambla, 5, 4a planta - 08202 Sabadell
Tels. 937 275 920 - Fax 937 256 456
gestio@giassessors.com

LA
LLAR
DEL
LLIBRE

des de 1.957

INTELECTE
GALERIA D'ART

Pedregar, 10
Telèfon 93 726 51 22
08202 SABADELL

cionària, latent en el projecte psicoanalític. La interpretació dels símptomes, d'altra banda, ha d'evitar que el subjecte romanguí reclòs en la construcció (solipsista) de les pròpies fantasies.

La modificació radical del subjecte no implica donar-li consol. Zizek criticà al qui va ser el seu mestre en Lacan, J-A. Miller, quan aquest va exigir, en el context de la sanitat francesa, el reconeixement públic del valor terapèutic de la psicoanàlisi. La psicoanàlisi entesa com a terapèutica, com a remei a l'estrès, les angúnies, les fòbies, etc. generades per la societat contemporània, sols aspira a oferir consol als individus (com les teràpies New Age), i per tant esdevé un instrument perpetuador de la situació social desajustada, de les injustícies que són a l'arrel d'aquelles patologies mentals. La psicoanàlisi, arriba a dir Zizek, ha de trobar el seu èxit en el fracàs, en el sentit que no tanqui en fals les ferides - les esclotxes, les bretxes - de la subjectivitat. Per això, dins de l'ortodòxia, el filòsof eslovè se situa en un lacanisme d'esquerres.

Què és subjecte? De forma magistral resumeix Zizek en dues les característiques del subjecte en l'idealisme alemany (Kant inclòs): el subjecte és el poder de l'espontaneïtat, de l'activitat, de la força unificadora; i el subjecte és el poder de la negativitat, el qui introdueix una bretxa, una esclotxa, un tall en la unitat substancial. En la concepció lacaniano-zizekiana del subjecte, domina clarament la segona característica. El subjecte és la bretxa ontològica, i paradoxalment la subjectivització és el gest amb que s'intenta cobrir aquesta mateixa bretxa. Paradoxalment, els esforços mateixos que fa el subjecte per omplir la bretxa són el que la generen i la sostenen. El subjecte és bretxa, esquerra en la realitat. Diguem de passada que aquesta concepció té inequívocues arrels sartrianes - vegeu, per exemple, *La transcendance de l'ego*, escrit que entusiasma a un jove Deleuze. També cal remarcar que, tot i aquesta insistència en la bretxa, en el buit constitutiu del subjecte, Zizek manté distàncies respecte al pensa-

IDEES

ment postmodern: aquest darrer refusa els processos de subjectivització, car els entén com a instrument de domini; Zizek reivindica com a pertinent i vàlida la noció de subjecte.

Si el lacanisme ha tingut tan de ressò en la cultura contemporània ha estat perquè teoritza el desig. Una de les mostres més clares de l'enginy de Zizek és el text en què il·lustra els atzucacs del desig, interpretant com a símptoma els populars ous "kinder sorpresa". Diu que aquest ou de xocolata buit que conté una petita joguina, és, en argot lacanià, el "petit objet a" en l'estat més pur. El nen desitja l'ou de xocolata per a una altra cosa que no és la xocolata. De la mateixa manera, el subjecte s'aboca a l'objecte del desig, però buscant en el fons una altra cosa que no és exactament el propi objecte. La veritat de l'ou de xocolata és el buit, que és com dir que la veritat de tot objecte del desig és que mai no pot satisfer realment el desig del subjecte. Malgrat que obtinguem aquell objecte que tant desitjàvem, aquest no ens satisfà verament, i per tant ens veiem abocats a una contínua cursa per omplir aquest buit amb nous objectes del desig. En el cas de l'ou "kinder sorpresa", la joguina interior és aquest altre objecte amb què pretenem omplir el buit constitutiu - la bretxa estructural, en diu - de tot objecte de desig. Per això cap producte està a l'alçada de les expectatives que provoca. La publicitat apel·la a la fantasia (irrealitzable) del subjecte, per tal de fer-li desitjar la mercaderia. Però cap mercaderia pot complir amb la seva promesa, car aquesta es projecta en el pla de les fantasies. (Podríem recordar aquí una bella frase de Walter Benjamin: "*La publicitat injecta aura en la mercaderia*"). En definitiva, en les pàgines més lúcides, Zizek se'ns apareix com a pensador de la bretxa, del buit - constitutius tant del subjecte com de l'objecte del desig.

Els textos sobre *Màtrix* han estat segurament una de les vies d'entrada de Zizek en el mercat d'idees espanyol. La màtrix, la realitat virtual en què viuen imaginàriament els éssers humans, de fet tancats i aïllats en una mena de beines, li ofereix una metàfora immillorable per il·lustrar què és, seguint Lacan, l'Ordre Simbòlic: una mena de ficció (no imaginària) compartida. L'escena en què Groucho Marx, descobert en una mentida flagrant, contesta enfadat: "A qui creus, als teus ulls o a les meves paraules?", posa de manifest també, a través de l'absurd, el funcionament de l'Ordre Simbòlic. És el que fa, per exemple, que ens sotmetem a un individu corrupte i de poques llums, pel sol fet que se li atorgui el rol de jutge, perquè assumim que quan ell parla, parla la Llei. L'Ordre Simbòlic funciona quan creiem les paraules, no en el que veiem. En el conte d'Andersen, l'Ordre Simbòlic feia que tothom veiés el rei vestit - i el qui es va equivocar, des del punt de vista de l'Ordre Simbòlic, fou el nen que va exclamar que el rei anava despullat. Això vol dir que en certa manera el rei sempre va despullat.

Un altre terme lacanià del qual treu molt partit és el Gran Altre - íntimament lligat al d'Ordre Simbòlic. L'Altre no designa aquí cap subjecte en concret, sinó més aviat una estructura (ideològica) constituïda en l'Ordre Simbòlic i que es projecta enfront del subjecte. L'equivalent en la psicoanàlisi freudiana potser seria el Super-Jo en tant que interiorització de les normes morals i socials. Per reprendre el fil del desig: el desig és sempre Desig de l'Altre, és a dir, l'Altre és l'objecte del nostre desig, desitgem ser desitjats per part de l'Altre, i, sobretot, desitgem allò que desitja l'Altre. En aquest sentit, en termes clàssics, podríem dir que el desig del subjecte està alienat. Per això la intervenció analítica culmina quan l'analitzat descobreix que el Gran Altre - aquesta ficció inherent a l'Ordre

Simbòlic – no existeix. El subjecte queda aleshores desemparat, sense la cobertura ideològica del Gran Altre, però alhora en situació de poder realitzar un acte en sentit propi – en terminologia clàssica marxista, no alienat; en terminologia existencialista, autèntic. L'acte en el sentit lacanià és aquell en què el subjecte s'arrisca i decideix sense la cobertura de l'Altre. Un exemple significatiu d'acte autèntic, per Zizek, és l'acte revolucionari, com el que va dur a terme Lenin en la Revolució d'Octubre: es va arriscar i va decidir sense fer cas del que recomanava el sentit comú ni la doctrina marxista clàssica. (Aprofitem l'avinentosa per apuntar que la teoria de l'acte és el punt d'unió més íntim entre Lacan i el marxisme). Però la majoria d'actes són actes en fals: sota la cobertura ideològica de l'Altre, duts a terme per evitar confrontar-se amb el buit – la bretxa - inherent al subjecte... Esmentem, només de passada, per evitar entrar en bizantinismes, que un altre nom d'aquesta bretxa és el Real –que per Zizek no és el mateix que la mera realitat.

Per últim, Gran Altre i Ordre Simbòlic són els estris conceptuals amb què Zizek dissectiona reiteradament, obsessivament, l'estalinisme. A través de Lacan intenta conjurar l'estalinisme. De les pàgines que hi dedica, hom desprèn la idea que l'estalinisme fou una mena de patologia de l'Ordre Simbòlic, del Gran Altre. Per exemple, aquells que eren jutjats per dissidència i que admetien la condemna resignadament, tot i ser conscients que no eren culpables i que la sentència era objectivament injusta, actuaven (en fals) d'aquesta manera per tal de no erosionar la creença (pròpia i aliena) en l'existència d'aquell Gran Altre (l'Home Nou, el Destí, el Partit, el Líder...), del qual encara depenien, en el qual encara s'aixoplugaven.

Marxismes

Paradoxalment, una de les raons de la bona recepció de Zizek als EUA, en el marc de la *French Theory*, és la seva adscripció al marxisme. L'èxit, però, es deu als elements diferencials del filòsof eslovè dins d'aquest corrent. En els departaments d'estudis culturals o de crítica literària predominava el marxisme d'arrel frankfurtiana – o exclusivament benjaminiana. Zizek, en canvi, confessa no haver-se sentit mai profundament atret ni influenciat per Adorno, Horkheimer o Benjamin – ni molt menys per Habermas, al qual considera representant del liberalisme. Així, per exemple, critica d'Adorno que aquest finalment considerés l'admissió de la derrota com l'únic acte autèntic.

Tampoc no estalvia crítiques als plantejaments dels filòsofs de moda T.Negri i A. Hart. Si bé reconeix que l'èxit d'*Imperi* és un bon senyal, com a símptoma de l'existència de corrents socials que estan per un canvi radical, considera que,

sota la boira del vocabulari deleuzià, s'hi ofereix una anàlisi de la realitat social i econòmica poc concreta. De fet, *L'Anti-Edip*, una de les obres de Deleuze més influents en aquest corrent de pensament, escrita en col·laboració amb el post- i antilacanià F. Guattari, és, a parer de Zizek, la seva pitjor obra. També veu amb desconfiança la fascinació de Deleuze per la capacitat de desterritorialització del Capital; de fet, constata que el capitalisme adopta estratègies deleuzianes a l'hora d'exercir la dominació, fins i tot a nivell militar. Aquests recels són coherents amb els comentaris càustics que li mereixen els acadèmics d'esquerres nord-americans: fan propostes radicals perquè saben que els seus privilegis dins de la societat capitalista no es veuran afectats. Els acusa, doncs, d'impostura: en el fons es poden permetre posicionaments extremistes perquè saben que no es duran a terme. O bé són com el bufó de la cort, o el boig (Zizek emprà el mot anglès *fool*), a qui se li permet dir la veritat que molesta perquè els seus mots no tenen abast performatiu –no es tradueixen en cap acte. Tanmateix, com un boomerang, això ho podem retornar al mateix Zizek: vulgui o no, ara per ara el seu estatus és el mateix que el dels acadèmics radicals, i així serà mentre romangui sols un filòsof que intenta fer pensable el marc d'un canvi radical, mentre no s'aconsegueixi portar a la pràctica, realitzar en acte, la promesa de transformació radical. Al capdavall, la popularitat de Zizek ha estat possible gràcies a la plataforma que li ofereix el món acadèmic.

El seu marxisme es caracteritza, doncs, pel fet de reprendre els clàssics marxistes habitualment menyspreats com a dogmàtics i totalitaris. Per exemple, Lenin. En una entrevista es reivindica com a filòsof estalinista – i podem dir que s'equivoca tant qui es pren aquesta afirmació literalment, com fa el crític conservador, com el qui se la pren irònicament: és alhora literal i irònica; o podríem dir dialècticament que és d'una ironia de segon grau que supera i inclou la literalitat i la ironia. En

part és irònica, perquè una de les obsessions recurrents en els textos de Žižek és l'anàlisi, amb l'instrumental lacanià, dels mecanismes perversos de l'estalinisme – precisament per evitar-ne el retorn. En part és literal perquè pretén contraposar-se de forma contundent a la tolerància i el relativisme del subjecte liberal, és a dir, al règim de creences vagues, sols mig cregudes, que predomina en l'anomenada societat capitalista postpolítica. En aquest sentit, confessa sentir simpatia – i potser enveja – pel convenciment combatiu i sense embuts ni complexos dels neoconservadors.

El pensament “postmodern” o “postdeconstruccionista” ha estat sempre a la recerca d'un nou toc d'atrevida heterodòxia; en aquest context, la peculiaritat diferencial de Žižek és l'ús del marxisme més ortodox. L'heretgia que el fa interessant per als departaments d'estudis culturals i similars és el recolzament en els clàssics marxistes. És clar, això el situa també fora de “postmodernismes” i “postdeconstruccionismes” – es qualifica a si mateix, en una entrevista, de “post-postdeconstruccionista”. D'altra banda, no hem d'oblidar que el marxisme žizekià està amarat de Hegel i, és clar, de Lacan.

Per perfilar més clarament el marxisme de Žižek partirem del seu posicionament respecte a Mao Tse Tung. En fa una crítica filosòfica, no de tipus biogràfic; és a dir, es pren seriosament els textos teòrics del maoisme. Especialment discuteix la concepció maoista de la lluita de classes, el fet que fos pensada com a antagonisme, és a dir, com a lluita de dues faccions; és una lluita, per tant, condemnada a repetir-se fins a l'infinit. Hi ha al darrera, segons Žižek, una deficient comprensió de la dialèctica – hegeliana i marxista. L'error de Mao, a nivell filosòfic, fou menysprear la “negació de la negació”, i la conseqüència política de l'error, que la Revolució Cultural consistís en mantenir-se perpètuament en el moment negatiu de la revolució. La revolució maoista era incapaç de passar a la fase de la “negació de la negació”, és a dir, a l'intent de crear un nou ordre positiu després de la primera explosió revolucionària. D'aquí que es convertís en la constant i infinita – indefinida – recerca de l'enemic, de l'antagonista –imprescindible, dins d'aquesta lògica, perquè hi hagi procés revolucionari, car aquest és concebut exclusivament com a moment negatiu de destrucció de l'ordre antic. Mao cau en el que Hegel denunciava com a infinit “dolent”: l'indefinit que no s'acaba mai, però que per això mateix mai no és complet. La Revolució Cultural maoista és una indefinida i reiterada negació, impotent per a la prosaica reconstrucció d'un nou món social.

Un dels factors que ha propiciat que la Xina s'hagi lliurat al capitalisme és aquesta impotència del maoisme per generar el Nou. L'altre, el desdeny de Mao per l'economia. Mao concebia el marxisme sols com a lluita política. El filòsof eslovè, en canvi, reconeix l'enorme pes condicionant de l'economia en l'estat quo social, polític, ideològic. Ho demostra el fet que hom concebi l'ordre econòmic com si fos un destí fatal –d'aquí la incapacitat per pensar en un canvi. Ara bé, la proposta žizekiana recull el moment de veritat del maoisme: si bé l'arrel del problema és econòmica, la solució ha de donar-se a nivell polític. Des del marxisme cal reivindicar una intervenció política en l'economia:

“A on, com, per qui són preses les decisions claus que afecten les qüestions socials globals? Ho són en l'espai públic, a través de la participació compromesa de la majoria? Si la resposta és que sí, és secundari si l'estat té un partit únic, etc. Si la resposta és que no, és secundari si tenim un parlament democràtic i llibertat en les tries personals.”

<<http://www.lacan.com/zizfrance4.htm>> *Some Politically Incorrect Reflections on Violence in France & Related Matters* [Data de consulta : 4 de juny de 2007]

Com superar, però, l'atzucac maoista de la perpètua i indefinida lluita de classes entesa com a lluita de dues parts oposades, de dos antagonistes? Aquí posa en joc Žižek un dels seus conceptes fonamentals: l'universal singular. És la clau de volta, no sols de la lluita de classes, sinó de la democràcia i de la política en el veritable sentit de la paraula.

L'universal singular és aquell grup dins d'una societat que no té lloc en l'espai públic, que no està re-presentat en el cos social. Són els abjectes, els exclosos; per exemple, en el si de la societat japonesa, els *burakumin*, els quals tenien oficis que els obligaven a entrar en contacte amb la carn morta i que per això eren silenciats, ignorats, marginats del tot social –hom no acceptava casaments amb ells, etc. Segurament a la majoria de nosaltres ens vindran al cap els tòpics sobre els *pàries* a l'Índia. En qualsevol cas, aquesta “part de la no-part”, “part que no té part” en el cos social, és el veritable motor de la politització, de la democràcia, de la lluita de classes. No és un grup més dins de la societat, no es tracta d'un grup antagonista com els altres participant en les lluites socials per fer valdre els seus interessos, sinó que és el grup que, estant fora de l'ordre social establert, posa en evidència la injustícia global de tot el sistema. En la lluita d'aquests grups per fer sentir la seva veu no ressona una posició particular entre altres dins de les tensions socials, sinó que es mostra la veritat universal del desajustament de tota la societat. Žižek ens recorda, representant desenvolupaments de J. Rancière, que a l'origen de la democràcia grega clàssica s'hi troben els membres del “demos”: els exclosos de l'ordre jeràr-

quic tradicional, la “part que no tenia part”, els que no comptaven, i que precisament per això es podien presentar com els qui representaven el Tot, la veritable Universalitat. Eren l’universal singular. Així, doncs, no hem de concebre, segons Žižek, la lluita de classes com la lluita d’interessos contraposats en el si d’una societat, sinó la lluita entre l’universal singular – els exclosos, els abjectes, els quals Marx concretà en la figura del proletariat – i l’injust ordre social vigent. El grup singular representa la veritat universal –el principi d’igualtat, la llibertat– i desestabilitza des de fora l’ordre establert. En això consisteix la veritable democràcia. Ara bé, amb un truc de màgia dialèctica prou arriscat, Žižek identifica la democràcia amb la Dictadura del Proletariat: en aquests moments al lector se li desvetlla la pregunta de si no hi ha el perill que, per no llençar el nen, ens estiguem quedant amb l’aigua bruta. O per encarar-ho d’una altra manera: què garanteix que l’universal singular, a més de posar en solfa l’ordre social injust, pugui construir un nou ordre social just? De fet, aquesta és la veritable qüestió de fons del pensament de Žižek, i alhora també el seu atzucac.

Sigui com sigui, sona a les nostres orelles molt arcaic, tot això de la lluita de classes. Tanmateix, Žižek es manté molt ferm en la seva defensa, en el context del que s’ha anomenat post-política. Certament les lluites de l’esquerra s’estructuren actualment a partir de lluites diguem-ne sectorials o parcials: els drets dels gays i lesbianes, de les minories ètniques, dels immigrants, de les dones, del medi ambient... Això és el que es diagnostica com a post-política: no hi ha una ideologia, una gran narrativa, d’alliberament, de canvi social. Però en aquesta situació, des del punt de vista del pensador eslovè, retrobem l’esquema ja criticat en Mao: la mera lluita d’antagonismes, de grups d’interessos dins d’un sistema social. A parer de Žižek, la post-política és una política del ressentiment en el sentit nietzscheà: cada grup identitari (gays, lesbianes, dones maltractades, etc.) es queixa pel que li nega o li deu el Gran Altre (l’Estat, la societat, el patriarcat); està ressentit amb el Tot Social, o sent enveja del que tenen els altres grups dins d’aquesta totalitat. Cada col·lectiu sols reivindica el dret a ser el que ja és, sols cerca el seu avantatge en el si de l’estructura, sense qüestionar-la d’arrel. L’universal singular (l’abjecte, l’exclòs), en canvi, qüestiona l’estructura com a tot; no busca que se li reconegui el que ja és – perquè és el pària, l’exclòs, i no té sentit reivindicar l’exclusió com a tret propi, ni pretendre mantenir-s’hi. Al contrari: vol sortir de l’exclusió, i per això, pot fonamentar una autèntica igualtat per al tot social.

D’altra banda, sense negar la importància i el valor d’aquestes lluites parcials (ecologisme, drets de gays i lesbianes, minories ètniques...), assenyala Žižek que sempre hi ha subjacent la lluita de classes. Per exemple, la ideologia anti-racista és la pròpia de les classes mitjanes, per a les quals la immigració no amenaça els privilegis laborals. De manera que les classes treballadores, que sí que pateixen la competència de la mà d’obra immigrada, estan marcats alhora, en algunes de les seves manifestacions, per l’estigma de ser racistes. La lluita de classes dona la clau de les tensions racistes. La lluita de classes no és una lluita més dins de l’espai públic, sinó aquell element extern a les lluites concretes que permet entendre la lògica de fons de tota la societat, de tots els antagonismes socials. Això no vol dir, ni de bon tros, que Žižek minimitzi les conseqüències perjudicials del racisme o rebutgi l’anti-racisme, sinó que convida a considerar els esclats racistes com un símptoma específic, entre molts altres, d’una problemàtica de caire universal: la manca d’igualtat social.

El més xocant – i manipulable per part del crític conservador – del marxisme žizekià és la reivindicació de Lenin. Ara bé, no planteja mai de retornar al leninisme, sinó de *repetir* Lenin. Tot seran malentesos si no es fa la feina de capir el significat específic, filosòfic que atorga a “repetir”- i que pren en part de S. Kierkegaard i W. Benjamin. Anem a pams. En primer lloc, quan demana de

repetir Lenin no està pensant en tornar a intentar muntar un règim totalitari com el leninista-estalinista, ni tan sols en reprendre les maneres d’actuar concretes del Lenin del 1917. En segon lloc, el Lenin que interessa a Žižek és el de la Revolució d’Octubre. Se situa, per tant, en el moment negatiu de l’esclat revolucionari, abans que s’ontologitzés l’explosió revolucionària en un nou ordre, l’estat leninista-estalinista- al qual Žižek no dubta de qualificar de nefast. En tercer lloc, repetir vol dir *trair*, és a dir, adaptar la doctrina a unes circumstàncies totalment noves, no previstes per la teoria. Això és el que va fer, segons ell, Lenin a la Revolució d’Octubre: va traïr la doctrina marxista. Malgrat que Rússia no era l’estat d’economia industrial ni d’estructura política burgesa que, segons Marx, havia de donar pas a una revolució proletària, Lenin es va arriscar a tirar endavant el que semblava un impossible dins de les coordenades ideològiques del seu temps: la revolució. Va impulsar la revolució, fins i tot en solitària oposició al parer d’altres dirigents bolxevics, que consideraven que no era encara el moment adequat. És aquest tarannà el que voldria recuperar Žižek, i no cap estratègia ni política concretes calcades del que Lenin fes o digués històricament. Repetir Lenin vol dir traïr el que s’ha codificat com a leninisme, així com el que va fer efectivament el polític Lenin, però per tal de recuperar aquell impuls que podria fer sorgir, a través d’un acte revolucionari, el que semblava *a priori* impossible, imprevisible: la transformació de la realitat social, l’aparició del Nou.

Aquí Žižek se’ns apareix com el profeta que anuncia i invoca al qui vindrà a realitzar la missió – la transformació social radical. És sols profeta, i no executor: reconeix la pròpia incapacitat per a dur a terme la promesa – per actuar. Incapacitat que és simultàniament l’atzucac i el nucli del seu pensament, és a dir, la intenció unificadora del seu pensament: “com obrir bretxa per al canvi radical?”. Ara bé, què passa amb el profeta si mai no arriba el Messies, si no es dona l’acte

revolucionari? Doncs que és considerat sols un boig, un pallasso, un bufó (*a fool*)... algú que ha comés un acte fals. (Recordem-ho: la teoria de l'acte és el punt d'unió més íntim entre Lacan i el marxisme). Per tant, la proposta de repetir Lenin és, d'una banda, la invocació d'aquest algú (altre) que haurà de ser capaç de realitzar l'acte revolucionari -d'algú que pugui ser, *mutatis mutandis*, un Lenin del segle XXI, però a més a més, sense leninisme ni estalinisme. I demanar de repetir Lenin és, d'altra banda, confessió de la pròpia impotència per acomplir l'acte revolucionari: cal esperar un "Lenin". S'ha de reconèixer aquí la lucidesa: no sols pel reconeixement implícit d'un atzucac personal, sinó sobretot perquè Žizek va repassant al llarg de la seva obra les diferents alternatives –des del marxisme més clàssic al liberalisme més coherent (com per exemple, el de C. Lefort), tot passant pels que anomena liberals radicals, pels postmoderns, pels humanitaristes, pel cristianisme... -, i va diagnosticant, com a profeta decebut però no desesperançat, que cap ni un obre un camí més enllà del capitalisme –cap ens permet superar l'atzucac, cap pot acomplir la missió, cap obre bretxa.

Podem concloure que la vessant marxista de Žizek, doncs, com la lacaniana, també és un pensament de la bretxa. En la Revolució d'Octubre es va obrir una bretxa en el marc social. Però la ideologia i l'estat estalinistes (el Gran Altre) ràpidament, per por al buit, la van omplir. Lenin fou qui, en solitari, llançant-se al buit, sense confiar en cap Gran Altre –determinisme històric, Partit, etc. - va obrir la bretxa. Per això Žizek considera que va fer un acte en el sentit lacanià. (Cal no oblidar, però, que també amb Lenin s'inicià el tancament...). Com s'ha d'interpretar el símptoma que rep el nom d' *Ostalgie* (la nostàlgia dels objectes i cançons dels temps dels règims comunistes als països de l'Est)? No com a nostàlgia del que fou efectivament el règim estalinista, sinó del que podria haver estat i mai no va ser. És nostàlgia de l'oportunitat perduda. Topem així amb un altre dels sentits, alhora literal i irònic, de l'etiqueta "filòsof estalinista": no renuncia al que podria haver estat el nou ordre positiu sorgit de la bretxa oberta a la Revolució d'Octubre. D'aquí també l'obsessiva anàlisi en termes lacanians de l'estalinisme: com a mesura terapèutica per evitar una recaiguda de la promesa revolucionària en un nou totalitarisme. Ara bé, l'anàlisi lacaniana de l'estalinisme garanteix que, en repetir Lenin i obrir-se una esclatxa, aquesta no condueixi a un nou ordre nefast? Dit d'una altra manera: la psicoanàlisi de l'estalinisme té valor de futur i col·lectiu? Impedirà l'error estalinista? O bé tan sols té valor de passat i individual (ajudar l'individu Žizek a superar el trauma del que no va poder ser)?

Žizek celebra, però, altres episodis històrics, a part de la Revolució d'Octubre, com a instants en què es podria haver obert una bretxa. Un d'ells, i que mostra que l'estratègia de repetir Lenin no va en la línia de retornar a l'estalinisme, fou el pas del règim comunistes estalinistes cap al capitalisme: en el moment del primer entusiasme democràtic podria haver ocorregut el Nou. Però aquesta ocasió va ser ràpidament ofuscada per la renormalització: la resposta a la promesa d'*egaliberté* (igualtat i llibertat) fou la instauració del mercat lliure. Ara bé, si valora positivament els moviments de dissidència (dels quals va formar part) dins dels règims comunistes, és del tot pertinent, per a aquests casos, prendre com a model Lenin? Val la pena ressuscitar la mitologia de la Revolució d'Octubre com a referent principal? No és una resta nociva del Gran Altre que llustra

precisament l'acompliment de l'acte revolucionari, el qual només podria sorgir de la suspensió de les coordenades ideològiques vigents? Potser, per no voler llençar el nen (l'impuls per obrir esclatxes que facin possible l'acte de transformació), ens quedem també amb l'aigua bruta (la via oberta a la reedició de la brutalitat de l'estalinisme). Ens preguntem si no es deixa temptar per aquest vessant quan escriu, a propòsit de Robespierre, que la tasca dels nostres dies "és precisament reinventar el terror emancipatori". Preferim el Žizek que s'acosta a Job (i de forma imprevista, sorprenent, al criticat Adorno):

"I, potser, això és tot el que nosaltres podem fer avui dia, a la nostra era obscura: fer patent el fracàs de totes les temptatives de redempció, el travestiment obscè de tots els gestos que ens reconcilien amb la violència que estem forçats a cometre. Potser, l'autèntic heroi avui dia és Job: aquell que va refusar de trobar cap mena de significat profund als sofriments que l'assaltaven." ●

**FINQUES
CARNER**

Agent de la propietat Immobiliària

Sant Antoni Mª Claret, 18 · SABADELL
Tels. 93 725 47 66 - 93 725 49 76

RESTAURANT
cuina de mercat

Pintor Borrassà, 43-47 • 08205 SABADELL
Tels. 93 727 70 42 - 93 726 27 91

JAUME CODINA I PONT
ADMINISTRADOR DE FINQUES

Concepció, 25, 1r. - 08202 SABADELL
Tels. 93 726 03 45 - 93 727 33 01